Dants, Pushpa

Mahimnastotra ; Nirnaya Sagar. – Mumbai,

1891

25399

॥ अथ पुष्पदंतकृतमहिम्न स्तोत्र सटीक प्रारंभः ॥

 तुंस्फोटयितुंनिराकर्तुंव्याक्रोशींनिंदांविदधतेकुर्वंति। कथंभूतांव्याक्रोशींअभव्यानांपापिष्ठानांरमणीयांमनो
रमां पुनः कथंभूतांअस्मिन्सर्वज्ञत्वादिगुणोपेतेतवैश्वर्ये शुद्धमतीनांपंडितानांअरमणींअमनोरमाम् ॥ ४ ॥
॥ २ ॥ इदानींतामेवव्याक्रोशींप्रकटयन्नाह। खल्वितिनिश्चितं स धाता स कर्ता त्रिभुवनंसृजति त्रिभुवनजननेका
ईहाकाचेष्टाकापरिस्पंदक्रिया । तथा किंकायःसन् त्रिभुवनंसृजति । तथा किमुपायः सन् धाता त्रिभु

किमीहःकिंकायःसखलुकिमुपायस्त्रिभुवनंकिमाधारोधातासृजतिकिमुपादानइतिच ॥
अतर्क्यैश्वर्येत्वय्यनवसरदुःस्थोहतधियःकुतर्कोऽयंकांश्चिन्मुखरयतिमोहायजगतः॥५॥
अजन्मानोलोकाःकिमवयववंतोपिजगतामधिष्ठातारंकिंभवविधिरनादृत्यभवति ॥

वनंसृजति। किमुपादानं किंकारणं किंनिमित्तंच । अयमतिकुतर्कःकांश्चिद्धतधियोमंदमतीन्मुखरयतिवा
चालयति। किमर्थंजगतोमोहायलोकप्रतारणाय नरकगमनाय। कथंभूतःकुतर्कः त्वयिविषये अनवसरदुःस्थः
अवसरो अवकाशः नअवसरः अनवसरस्तेनदुःस्थःदुर्बलस्तुच्छइत्यर्थः । कथंभूतेत्वयि यतर्क्यैश्वर्येआचिं
त्यमहत्वे। उक्तंहि इच्छयाकुरुतेदेहमिच्छयावितनुर्भवेत्। क्रीडतेभगवान्लोकेबालःक्रीडनकैरिव ॥ ५ ॥
हेभगवन् अमी भूर्भुवःस्वःप्रभृतयःसप्तलोकाःअवयववंतोपि किंअजन्मानःएषांजन्म नविद्यते। अयत्सावयवं

तत्तज्जन्मयुक्तंयथाघटः । तथालोकाःसावयवाःसावयवत्वाज्जन्मवंतएव । हेभगवन् भवविधिःसृष्टिविधिःसृष्टिविधानं जगतां अधिष्ठातारंचेतनंनिमित्तकारणमीश्वरंअनादृत्यभवतिकिंअनपेक्ष्यभवति। नैवकर्तारमपेक्षत।एवंदिक्कालधर्माधर्मपरमाणुप्रभृतीनिचेतनाधिष्ठानस्वीकृतानिस्वकार्योत्पत्तौप्रवर्तंते ।यच्चेतनशून्यानि तच्चेतनाधिष्ठानस्वीकृतकार्योत्पत्तौप्रवर्तंते ।अथवाभिधीयते यदिअनीशःकुर्यात्तन्महैश्वर्यबहिर्भूतः कश्चित्कु

अनीशोवाकुर्याद्भुवनजननेकःपरिकरोयतोमंदास्त्वांप्रत्यमरवरसंशेरतइमे ॥ ६ ॥
त्रयीसांख्यंयोगःपशुपतिमतंवैष्णवमितिप्रभिन्नेप्रस्थानेपरमिदमदःपथ्यमितिच ॥
रुचीनांवैचित्र्यादृजुकुटिलनानापथजुषांनृणामेकोगम्यस्त्वमसिपयसामर्णवइव ॥ ७ ॥

र्यात् तदाऽस्यअनीशस्य भुवनजनने भुवनोत्पादनविधौ कःपरिकरःकासामग्री । हेअमरवर यतःकारणादिमेमंदाःपापिष्ठाःमीमांसकादयः त्वांप्रतिसंदेहंकुर्वंति । संप्रतिसंदेहोनास्तीतितात्पर्यार्थः । ईश्वरंविना नान्यः समर्थइत्यर्थः ॥६॥ त्रयीवेदविहितोमार्गःसांख्यंकापिलंशास्त्रंपंचविंशतितत्त्वोपलक्षितंवा तथायोगसंबंधः योगःपातंजलात् साधनत्वात् न्यायशास्त्रंवैशेषिकशास्त्रं तथापशुपतिमतंशैवागममतेनसिद्धांतःएको मार्गः।तथावैष्णवंनारदपंचरात्रागममतेनसिद्धांतएकोमार्गः।इत्यनेनप्रकारेणप्रस्थानेमार्गे प्रभिन्ने नानात्वं

गतेसति अहंकारोपेतास्तदनुष्ठायिनः इतिब्रुवते।इदंपरंतत्वंनास्मात्परमस्तीति अदःपथ्यंसेव्यंग्राह्यंचतस्मा
त्सेवनीयमस्ति।इत्येवंप्रकारेणरुचीनांइच्छानांवैचित्र्यात् भिन्नत्वात् अतोरुचयोविचित्राः ।यदुक्तं एकमेवपरं
तत्वमभिन्नंपरमार्थतः।तदेकरुचिवैचित्र्यान्नानात्वंसमुपागतं ॥हेभगवन् ऋजुकुटिलनानापथजुषांत्वमेवेकः
गम्योऽसि। केषांकइव पयसांअर्णवः समुद्रोयथागम्यस्तथात्वं ॥ ७ ॥ अहो हेवरद तव इयत् इदं तंत्रोप

महोक्षःखट्वांगंपरशुरजिनंभस्मफणिनःकपालंचेतीयत्तववरदतंत्रोपकरणम् ॥
सुरास्तांतामृद्धिंविदधातिभवद्भ्रूप्रणिहितांनहिस्वात्मारामंविषयमृगतृष्णाभ्रमयाति ॥८॥

करणं तंत्ररूपेणप्रपंचरूपेणस्थितमुपकरणमुपकारकमित्यर्थः।महांश्चासावुक्षावृषभश्चेतिमहोक्षः खट्वांगंप्रसिद्धं
दंडस्योपरिब्रह्मकपालेखट्वांगमुच्यते। तथापरशुरायुधविशेषःअजिनंगजचर्म तथाभस्म दग्धगोमयं फणिनः
काद्रवेयाःनागाः तथाकपालंशिरोस्थिच। इतिशब्दःसमाप्तौ सुराः इंद्रादयोदेवाः भवद्भ्रूप्रणिहितांभ्रूक्षेपमात्रे
णानितरांदत्तामित्यर्थः।ऋद्धिंसंपदंविदधातिधारयंति। अहोयद्येवंतर्हिकथंस्वयंनभुंक्ते नचैवंवाच्यं।हियस्मात्
विषयमृगतृष्णा स्वात्मारामंपुरुषंयोगिनंनभ्रमयातिनचालयाति।एतेनभगवतःपरमयोगित्वंप्रकटितं ॥ ८ ॥

॥ ३ ॥

निष्ठाः। एतेनकिमुक्तम्। एवंविधाः स्वर्गापवर्गयोर्निष्ठावाचोगिरोनिर्मितवतः सुरगुरोरपिवाक् किंविस्मयपदंनभवतिआश्चर्यस्थानंनभवति अपितुभवतीत्यर्थः। किंपुनरस्मदादेः। अहोयद्येवंतर्हिकिमर्थंस्तुतौप्रवर्तसे। सत्यं। तुपुनः हेपुरमथन त्रिपुरदहन अस्मिनस्तुतिलक्षणेऽर्थेममबुद्धिरितिहेतोः व्यवसिताकृतोद्यमा । इति किं। अहंभगवतोगुणकथनपुण्येनएतांआत्मीयांवाणींपुनामिपवित्रीकरोमीत्यर्थः ॥३॥ आत्मनःस्तुतेः सावकाशत्वंअव्यभिचारित्वंच प्रतिपाद्य इदानींसर्वज्ञत्वंसर्वकर्तृत्वंप्रतिकेचिद्विप्रतिपद्यंतेमीमांसकादयस्तन्म

तवैश्वर्यंयत्तज्जगदुदयरक्षाप्रलयकृत्त्रयीवस्तुव्यस्तंतिसृषुगुणभिन्नासुतनुषु॥अभव्यानामस्मिन्वरदरमणीयामरमणींनिहंतुंव्याक्रोशींविदधतइहैकेजडधियः॥ ४ ॥

तनिराकरणाय अनवद्यप्रमाणेनोपमन्यासपरेण श्लोकत्रयेणभगवंतंस्तुवन्नाह। हे वरद देभगवन् यत्तवैश्वर्यंतद्व्यस्तंनिक्षिप्तंआरोपितं। कासुतिसृषुतनुषु। कथंभूतासु गुणभिन्नासु गुणाःसत्वरजस्तमांसितैर्भिन्नाःपृथक्भूताःगुणभिन्नास्तासु। कथंभूतंतवैश्वर्यं जगदुदयरक्षाप्रलयकृत् त्रयाणांजगतां उदयःउत्पत्तिः रक्षापरिपालनं प्रलयोविनाशश्चेति भगवतस्तवैश्वर्यंकरोति। पुनःकथंभूतं त्रयीवस्तुत्रयीशब्देनवेदत्रयी अथवा ब्रह्मविष्णुरुद्रात्मकंरूपं। हे भगवन् इहमर्त्यलोके एकेजडधियोमंदमतयः पापिष्ठामीमांसकादयस्तवैश्वर्यंनिहं

कथमेतौतवैश्वर्यंपरिज्ञातुंसमर्थौस्यातामिति । अपितुनभवतइत्यर्थः । ततोनंतरंताभ्यां ब्रह्मविष्णुभ्यां त
वैश्वर्यंस्वयंतस्थेस्वेनैवप्रकाशितमित्यर्थः । आत्मानंआत्मनैवप्रकटयामास । किंकुर्वद्भ्यांताभ्यां भक्तिश्रद्धा
 भरगुरुगृणद्भ्यां भक्तिर्भजनं श्रद्धाविश्वासः तयोर्भरेणमहत्त्वेनगुरुयथाभवति एवंगृणद्भ्यां । ताभ्यामित्यत्रता
दर्थ्येचतुर्थी । यद्यस्मात्कारणात् हेगिरिश तवअनुवृत्तिः सेवा किंनफलतिअपितुफलत्येवेत्यर्थः ॥ १०॥

ततोभक्तिश्रद्धाभरगुरुगृणद्भ्यांगिरिशयत्स्वयंतस्थेताभ्यांतवकिमनुवृत्तिर्नफलति ॥१०॥
अयत्नादापाद्यत्रिभुवनमवैरव्यतिकरंदशास्योयद्बाहूनभृतरणकंडू[illegible]परवान् ॥
शिरःपद्मश्रेणीरचितचरणांभोरुहबलेःस्थिरायास्त्वद्भक्तेस्त्रिपुरहरविस्फूर्जितमिदम् ॥११॥

हेत्रिपुरहर दशास्योरावणोऽयत्नादनायासेन त्रिभुवनंत्रिलोकं अवैरव्यतिकरंशत्रुसंपर्करहितं आपाद्यसंपा
द्यकृत्वा रणकंडूपरवशान् रणेकंडूःखर्ज्जूः तयापरवशान्तदधीनान् युद्धलंपटान् बाहून्अभृतधृतवान् इति
यत् तदिदं स्थिरायास्त्वद्भक्तेर्विस्फूर्जितंविलसितं।कथंभूतायास्त्वद्भक्तेः शिरःपद्मश्रेणीरचितचरणांभोरुहब
लेः शिरांस्येवयानिपद्मानितेषांश्रेणीपंक्तिः तयारचितानिर्मिताचरणांभोरुहयोः पादपद्मयोःबलिःपूजोपहा
रोयस्यां तस्याःत्वयिभक्तेःफलंनिरूपितम् ११ इदानींत्वयितिरस्कारफलंनिरूपयितुमाह।अमुष्येति।अमुष्य

रावणस्य पाताल्लेरसातलेऽपि प्रतिष्ठास्थितिः अलभ्यादुर्लभाआसीत्। किंभूतस्य भुजवनंभुजसमूहं बला
त्शक्त्या त्वदधिवसतौतवनिवासस्थानेकैलासे विक्रमयतः। किंभूतंभुजवनं त्वत्सेवासमधिगतसारं त्वत्से
वयाभवदाराधनेनसमधिगतः प्राप्तःसारोबलंयेन तत्तथोक्तं। कस्मिन्सति त्वयिअलसचलितांगुष्ठशिरसि
सति अलसेनअनायासेनअप्रयत्नेनचलितंअधःकृतंअंगुष्ठशिरोयेनसोऽलसचलितांगुष्ठशिरास्तस्मिन्सति

अमुष्यत्वत्सेवासमधिगतसारंभुजवनंबलात्कैलासेपित्वदधिवसतौविक्रमयतः ॥
अलभ्यापातालेप्यलसचलितांगुष्ठशिरसिप्रतिष्ठात्वय्यासीद्ध्रुवमुपचितोमुह्यतिखलः १२
यदृद्धिंसुत्राम्णोवरदपरमोच्चैरपिसतीमधश्चक्रेबाणःपरिजनविधेयत्रिभुवनः ॥

अहोयुक्तमेतत्। ध्रुवंनिश्चितंउपचितःपरयालक्ष्म्यासंपन्नःसमृद्धःखलोदुर्जनः मुह्यतिमोहमुपगच्छति॥१२॥
इदानींबाणासुरानुग्राहिणंभवंस्तुवन्नाह।यतइतिबाणोबाणासुरःसुत्रम्णोवासवस्य ऋद्धिंसंपदंसुरेंद्रत्वंअधश्च
क्रे।कथंभूतांऋद्धिं परमोच्चैरपिसतीमत्यंतमहतीमपि हेभगवन्। युक्तमेतत्। तस्मिन्बाणेतच्चित्रमाश्चर्यंनभव
ति।कथंभूतोबाणः। परिजनविधेयत्रिभुवनः परिजनस्येवसेवकस्येवविधेयंवश्यंत्रिभुवनंयस्यस तथोक्तः।

म. म्न. कथंभूतेतास्मिन् तवचरणयोर्वरिवसितरी तवशुश्रूषकेयुक्तमेतदित्याह। हेवरद त्वयिशिरसः अवनतिःप्रणा स.
मः कस्यापिउन्नत्यैनभवति अपितुसर्वेषामेवऐश्वर्यदात्रीभवतीतितात्पर्यार्थः ॥ १३ ॥ हेत्रिनयन विषंका
॥ ५ ॥ लकूटंसंहृतवतः गिलितवतस्तव कंठेगलेयः कल्माषः कृष्णपांडुरोवर्ण आसीत् स श्रियंशोभां नु इति
वितर्कें नकुरुते अपितुकरोत्येव। कथंभूतस्यतव। अकांडब्रह्मांडक्षयचकितदेवासुरकृपाविधेयस्य अकांडेअ

नतच्चित्रंतास्मिन्वरिवसितरित्वच्चरणयोर्नकस्याऽप्युन्नत्यैभवतिशिरसस्त्वय्यवनतिः ॥१३

अकांडब्रह्मांडक्षयचकितदेवासुरकृपाविधेयस्यासीद्यस्त्रिनयनविषंसंहृतवतः ॥

सकल्माषःकंठेतवनकुरुतेनाश्रियमहोविकारोऽपिश्लाघ्योभुवनभयभंगव्यसनिनः ॥ १४ ॥

प्रस्तावे ब्रह्मांडक्षयेनजगत्प्रलयेनचकिताः येदेवासुरास्तेषुकृपाविधेयायस्यतत् कृपापरस्य।ननुशुद्धस्फटिक
संकाशे नीलत्वलक्षणविकारः कथंशोभांकुरुतइत्याह। अहोयुक्तमेतत्। भुवनभयभंगव्यसनिनःपुरुषस्य वि
कारोपि श्लाघ्यः ॥ १४ ॥ हेभगवन् यस्यस्मरस्यविशिखाःबाणाःसदेवासुरनरे देवाश्चअसुराश्चनराश्चतैःसह
वर्तत इतिसदेवासुरनरं तस्मिनजगतिलोके स्वर्गमृत्युपातालेऽपीत्यर्थः।असिद्धार्थाःअकृतकार्याःक्वचिदपि ॥ ५ ॥
नैवनिवर्तंते किंतु कृतकार्याभवंतीत्यर्थः।किंभूतस्य स्मरस्य नित्यंजायिनःजयशीलस्य।हेईश सस्मरस्त्वामि

हेपुरमथन त्रिपुरदाहक कश्चिदतद्दर्शनानुयायिसर्वमिदंजगत् ध्रुवंनित्यंगदति नकदाचिदनीदृशंजगदिति अविनश्वरंकथयति। अथअपरोबौद्धः सकलंजगदिदं अध्रुवंक्षणिकंगदति। परस्ततोन्यः वीतरागीमध्यस्थः एतस्मिन्समस्तेऽपिजगति ध्रौव्याध्रौव्ये नित्यानित्यत्वे व्यस्तविषयेनिक्षिप्तप्रमाणेवदति। आकाशादिपंचकंनित्यं घटपटादिकमनित्यमितिब्रूतइत्यर्थः। एवंनानाप्रकारेण तैर्वादिभिर्विस्मितइवमोहंप्राप्तइवाहं

ध्रुवंकश्चित्सर्वंसकलमपरस्त्वध्रुवमिदंपरोध्रौव्याध्रौव्येजगतिगदतिव्यस्तविषये ॥
समस्तेऽप्येतस्मिन्पुरमथनतैर्विस्मितइवस्तुवन्जिह्मेमित्वांनखलुननुधृष्टामुखरता ॥ ९ ॥
तवैश्वर्यंयत्नाद्यदुपरिविरिंचोहरिरधःपरिच्छेत्तुंयातावनलमनलस्कंधवपुषः ॥

त्वांस्तुवन् जिह्मेमि लज्जे। अहोयद्येवंतर्हि किमर्थंस्तुतौप्रवर्तसे तत्राह। ननु अहो खलुनिश्चयेन मुखरता वाचालतानधृष्टा अपितुधृष्टैवेत्यर्थः ॥ ९ ॥ हेभगवन् विरिंचोब्रह्माउपरितनपक्षे हरिःकृष्णःअधःपक्षे तवैश्वर्यं यत्नात्परिच्छेत्तुं एतावद्वीतिनिश्चेतुंअनलंयातौअसमर्थौभूतौ। कथंभूतस्यतव अनलस्कंधवपुषःअनलस्कंधोऽग्निसमूहो वपुः शरीरंयस्यतव। क्वचिदनिलस्कंधवपुषइतिपाठस्तत्रवायुशरीरस्य। एतेनकिमुक्तं वायुतत्त्वपर्यंतंलिंगस्यमस्तकं कालाग्निपर्यंतंलिंगस्यमूलं ब्रह्माब्रह्मांडव्यापी विष्णुर्भगवान् अपूतत्त्वनिवासी

तरसुरसाधरणंअन्यदेवतुल्यंपश्यन् स्मर्तव्यात्माअभूत्स्मरणीयशरीरोबभूव तथानदृष्टइत्यर्थः। कथंभूता विशिखाः जयिनोजययुक्ताः। हि युक्तमेतत् वशिषुजितेंद्रियेषुपरिभवोऽनादरः नपथ्यःनसुखकारीइत्यर्थः ॥ १५ ॥ हेभगवन् त्वंजगद्रक्षायैजगतांरक्षणाय रक्षसांप्रतारणायच नटसिनृत्यसितांडवंकरोषि। महीपृथ्वी पादाघातात्पादताडनात् चरणविन्यासात् सहसाशीघ्रं किमुत्पद्यतिकिमधःप्रविशतीतिसंशयपदंव्रजाति।अ

असिद्धार्थानैवक्कचिदपिसदेवासुरनरेनिवर्तंतेनित्यंजगतिजयिनोयस्यविशिखाः ॥
सपश्यन्नीशत्वामितरसुरसाधारणमभूत्स्मरःस्मर्तव्यात्मानहिवशिषुपथ्यःपरिभवः॥१५॥
महीपादाघाताद्व्रजतिसहसासंशयपदंपदंविष्णोर्भ्राम्यद्भुजपरिघरुग्णग्रहगणम् ॥

स्तिनास्तीतिसंदेहंगच्छतीत्यर्थः। तथा विष्णोः पदमाकाशं भ्रम्याद्भुजपरिघरुग्णग्रहगणमभूत् भ्राम्यद्भिर्भुजरूपपरिघैः भुजस्थैः परिघैर्वा रुग्णोभग्नोग्रहगणः सोमपात्रसमूहोयत्र तत्तथा। यागादिशुभकर्माणियदाध्वंस्यंतइत्यर्थः। भ्राम्जद्भुजप्रहारेणभग्नोग्रहगणसमूहोवर्तते। तथाद्यौःस्वर्गःमुहुःवारंवारंदौस्थ्यंयाति। कथंभूताद्यौः अनिभृतजटाताडिततटा अनिभृताः असंवृताःयाःजटास्ताभिस्ताडितंतटंप्रांतदेशोयस्याः सातथोक्ता। ननु अहो युक्तमेतत्। यतोविभोः विभुताप्रभुता वामैव। वैपरीत्यंविभुत्वंक्कचिद्भवतीत्यर्थः ॥ १६ ॥

 वियद्व्यापीति । हेभगवन् वारां तोयानांप्रवाहः ओघः यःसते तव शिरसि पृषतलघुदृष्टः जलकणिकावत्सू
क्ष्मोदृष्टः।कथंभूतो वियद्व्यापीव्योमवत् व्यापनशीलः । पुनःकिंभूतः तारागणगुणितफेनोद्गमरुचिः ताराःन
॥ ६ ॥ क्षत्राणि तेषांसमूहस्तेन गुणिताउपमिलिता शंकितेतियावत्।फेनोद्गमस्यडिंडिरोत्पत्तेः रुचिःशोभायस्य स
तेनप्रवाहेणजगत् द्वीपाकारंकृतंजलमध्यस्थितोभूखंडोद्वीपः तद्रूपमकारि।किंविधं जलधिवलयं जलधिः स

मुहुर्द्यौर्दौस्थ्यंयात्यनिभृतजटाताडिततटाजगद्रक्षायैत्वंनटसिननुवामैवविभुता ॥ १६ ॥
वियद्व्यापीतारागणगुणितफेनोद्गमरुचिःप्रवाहोवारांयःपृषतलघुदृष्टःशिरसिते ॥
जगद्द्वीपाकारंजलधिवलयंतेनकृतमित्यनेनैवोन्नेयंधृतमहिमदिव्यंतववपुः ॥ १७ ॥

मुद्रोवलयः परिखायस्यतत् । अनेनैवहेतुना तवदिव्यंसदानंदात्मकंवपुःशरीरंधृतमहिमेत्युन्नेयं ऊहनीयं
धृतोभृतो महिमा सर्वज्ञत्वंसर्वकर्तृत्वंचयेनतत् ॥ १७ ॥ रथइति । हेदेव त्रिपुरतृणंदिधक्षोर्दग्धुमिच्छोस्तेत
व कोयं आडंबरविधिः कोयंसंभ्रमः । अयंसंभ्रमः किमर्थमितियावत्।तमेवाडंबरंदर्शयितुमाह।रथःक्षोणीभू
मिः यंतासारथिःशतधृतिः ब्रह्माअगेंद्रोहिमवान्धनुःअथोअनंतरं रथांगेरथचक्रेचंद्रार्कौसोमसूर्यौरथचरणपा ॥ ६ ॥
णिः विष्णुः शरोबाणः इतिशब्दः प्रकारवचने अर्थवान्।युक्तमेवैतत्।प्रभुधियः स्वामिनांबुद्धयः परतंत्राःन

म. म्न. धानोसि । कथमेतादित्याह । क्रतुमतांयज्वनांपुरुषणां प्रध्वस्तंकर्म पुरुषाराधनमृते ईश्वराराधनंविना स.
क्फलतिनकुत्रापिफलतीत्यर्थः ॥ २० ॥ हेशरणद । हेअभयप्रद दक्षोदक्षप्रजापतिः क्रियादक्षः क्रियासुय
॥ ७ ॥ ज्ञक्रियासुदक्षःकुशलः क्रतुपतिर्यजमानः तथातनुभृतांशरीरिणामधीशः अधिपतिः प्रजापतित्वात् । यथा
ऋषीणामार्त्विज्यं ऋषयोवसिष्ठादयएवऋत्विजइत्यर्थः। तथासुरगणाः देवसमूहाः सदस्याःसभ्याः । एवंवि

क्रतौसुप्तेजाग्रत्त्वमसिफलयोगेक्रतुमतांक्वकर्मप्रध्वस्तंफलतिपुरुषाराधनमृते ॥
अतस्त्वांसंप्रेक्ष्यक्रतुषुफलदानप्रतिभुवंश्रुतौश्रद्धांबध्वादृढपरिकरःकर्मसुजनः ॥ २० ॥
क्रियादक्षोदक्षःक्रतुपतिरधीशस्तनुभृतामृषीणामार्त्विज्यंशरणदसदस्याःसुरगणाः ॥
क्रतुभ्रंशस्त्वत्तःक्रतुषुफलदानव्यसनिनोध्रुवंकर्तुःश्रद्धाविधुरमभिचारायहिमखाः ॥ २१ ॥

धसामग्रीकस्यदक्षस्यत्वत्तःसकाशात्क्रतुभ्रंशः यागविनाशोबभूवकथंभूतात्त्वत्तः। क्रतुषुयागेषुफलदानेफ
लसंपादनेव्यसनिनःउत्सुकात् । त्वद्विमुखस्य दक्षस्येप्सितफलप्राप्तिर्नसंजातेतियुक्तमेतत् । ध्रुवंनिश्चितं
कर्तुर्यजमानस्यमखाःयागाः श्रद्धाविधुरंविश्वासरहितंयथाभवतितथा अभिचारायविपरीतार्थायभवंति २१ ॥ ७ ॥
प्रजानाथमिति।नाथेत्यादिनाआखेटवृत्तिंदर्शयति।हेनाथ हेस्वामिन् । तवमृगव्याधरभसः आखेटकोत्साहः

अमुंप्रजानाथंब्रह्माणंअद्यापिनत्यजति । कथंभूतस्यतेतवधनुष्पाणेः । कथंभूतंप्रजानाथं । प्रसभंबलात्का
रेणरोहिद्भूतांमृगीजातांस्वांदुहितरंप्रति ऋष्यस्यबपुषामृगस्यशरीरेणगतं। किंकर्तुमिच्छुंरिरमयिषुं रमणंकर्तु
मिच्छुं।पुनःकथंभूतंअभिकंकामुकं।पुनःकथंभूतंसपत्राकृतंतवबाणाभिघातव्यथितंसपत्रंशरमस्यशरीरेप्रवेशि
तमित्यर्थः।अपरंकथंभूतं।त्रसंतंभीतंचकितमितियावत्।अतएवदिवमपियातंगतं। ब्रह्माऽतिकामुकत्वेनमृगी

प्रजानाथंनाथप्रसभमभिकंस्वांदुहितरंगतंरोहिद्भूतांरिरमयिषुमृष्यस्यवपुषा ॥
धनुष्पाणेर्यातंदिवमपिसपत्राकृतममुंत्रसंतंतेऽद्यापित्यजतिनमृगव्याधरभसः ॥ २२ ॥
स्वलावण्याशंसाधृतधनुषमन्हायतृणवत्पुरःप्लुष्टंदृष्ट्वापुरमथनपुष्पायुधमपि ॥
यदिस्त्रैणंदेवीयमनिरतदेहार्द्धघटनादवैतित्वामद्धाबतवरदमुग्धायुवतयः ॥ २३ ॥

भूतांस्वसुतांमृगरूपेणरंतुंगतः। अतोअधर्माणमेनंशरेणहंतुमीश्वरोमृगयुर्भूत्वाऽद्यापिअनुयातीत्यर्थः ॥ २२ ॥
स्वलावण्येति । हेपुरमथन हेत्रिपुरदहन । अन्हायशीघ्रं तृणवत्प्लुष्टंदग्धं धृतधनुषंगृहीतचापं पुष्पायुधंमद
नं पुरोअग्रतोदृष्ट्वापि देवीगौरी यमनिरतदेहार्द्धघटनात्शरीरार्द्धयोजनात् त्वांयदिस्त्रैणंस्त्रीलंपटंअवैतिजान
ति। तर्हिहेवरद बतइतिखेदे अद्धानिश्चितं युवतयः स्त्रियोमुग्धाःअज्ञानाः। अहो किंभूतागौरी स्वलाव
ण्याशंसा आत्मसौंदर्यकीर्तयंती।स्वकीयरूपाभिमानिनीत्यर्थः॥ २३॥ श्मशानेष्विति । हेस्मरहर। तवश्म

शानेषुपितृकाननेषु आसमंतात् क्रीडाविहरणं तथा पिशाचाः सहचराः सहवासिनः तथा चिताभस्माले
पः मृतशरीरदहनायदग्धकाष्ठनिचयश्चितातत्रभस्मभसितं तस्यआलेपः अनुलेपनं अंगरागइतियावत् । त
था स्रगपिमालापि नृकरोटीपरिकरः नृकपालसमूहः। नामइतिसंबोधने । हेवरद एवंपूर्वोक्तप्रकारेणतव अ
खिलंसमग्रं शीलंस्वभावःअमंगल्यंअशुभंभवतु । पुनस्तथापिस्मर्तॄणांचिंतकानांभक्तानां त्वंपरममुत्कृष्टंमंगल
मसि ॥ २४ ॥ मनइति ।हेभगवन् यमिनोयोगिनः अंतरात्मनिकिमपितत्वमालोक्य सच्चिदानंदरूपं प्र

श्मशानेष्वाक्रीढास्मरहरपिशाचाःसहचराश्चिताभस्मालेपःस्रगपिनृकरोटीपरिकरः ॥
अमंगल्यंशीलंतवभवतुनामैवमखिलंतथापिस्मर्तॄणांवरदपरमंमंगलमसि ॥ २४ ॥
मनःप्रत्यक्चित्तेसविधमवधायात्तमरुतःप्रहृष्यद्रोमाणःप्रमदसलिलोत्संगितदृशः ॥

त्यक्षगोचरंवस्तुदृष्ट्वा आल्हादंसुखंदधतिधारयंति। किंकृत्वेव अमृतमये अमृतस्वरूपेऱ्हदे जलाशयेनिमज्ज्ये
व मङ्क्त्वेव। यत्तत्त्वंतद्भवान्त्वमेव । किलशब्दःप्रसिद्धौ । किंकृत्वा प्रत्याग्विषयेभ्योनिवृत्तचित्तंतस्मिन्
आत्मनि मनोंतःकरणं सविधंसप्रकारंयोगशास्त्रोक्तंयथाभवतितथा अवधायावस्थाप्य । किंभूताःयमिनः।
आत्तमरुतः आत्ताःगृहीताः मरुतः प्राणादिवायवोयैस्तेतथा । प्रहृष्यद्रोमाणः प्रहृष्यंतिपुलकितानिरोमा ॥ ८ ॥
णितनूरुहाणियेषांते तथा ।प्रमदसलिलोत्संगितदृशः प्रमदसलिलानिहर्षाश्रूणितैरुत्संगितापरिप्लुतादृष्टिर्ये

खलु फलप्रधानाः नभवंति यावत्फलंसिद्ध्यतितावदेवसंपादयंतीत्यर्थः। किंविधाः प्रभुधियः। विधेयैर्भृत्यैर्ज
नैःसह क्रीडंत्योविनोदयंत्यः। त्रिपुरएवतृणंत्रिपुरतृणम्॥१८॥ हेत्रिपुरहर। हरिर्नारायणस्तेतव पदयोश्चर
णयोःसाहस्त्रंसहस्त्रसंख्योपेतं कमलबलिंआधायनिक्षिप्य तस्मिन्बलौएकोनेएकेनकमलेनहीनेसति निजं
आत्मीयंयन्नेत्रकमलंकमलाकारंनेत्रंउदहरदुद्धृतवान्। असौभक्त्युद्रेकःभक्त्यतिशयःचक्रवपुषाचक्ररूपेणपरि

रथःक्षोणीयंताशतधृतिरगेंद्रोधनुरथोरथांगेचंद्रार्कौरथचरणपाणिःशरइति ॥
दिधक्षोस्तेकोयंत्रिपुरतृणमाडंबरविधिर्विधेयैःक्रीडंत्योनखलुपरतंत्राःप्रभुधियः॥ १८॥
हरिस्तेसाहस्त्रंकमलबलिमाधायपदयोर्यदेकोनेतस्मिन्निजमुदहरन्नेत्रकमलम् ॥
गतोभक्त्युद्रेकःपरिणतिमसौचक्रवपुषात्रयाणांरक्षायैत्रिपुरहरजागर्तिजगताम्॥ १९॥

णतिंपरिणामंगतःप्राप्तःसन् त्रयाणांजगतांस्वर्गमर्त्यपातालानांरक्षायैत्राणाय जागर्ति।प्रबुद्ध्याप्रमत्तास्तिष्ठती
त्यर्थः १९ हेगभवन्।जनोलोकःअतःकारणात्कर्मसुयोगेषुविषये दृढपरिकरोदृढारंभोकृतप्रयत्नइतियावत्व
र्तते।किंकृत्वा श्रुतौवेदवाक्येश्रद्धांबध्वाविश्वासंकृत्वा।पुनःकिंकृत्वा।त्वांक्रतुषुयज्ञेषुफलदानप्रतिभुवं फलप्र
दातारंसंप्रेक्ष्यविचार्य क्रतौयागेसुप्तेविनष्टेसति फलयोगेस्वर्गादिफलसंबंधे त्वंजाग्रदासि फलदानायत्वंसाव

षांते तथोक्ताः ॥२५॥ त्वमर्कइति । हेभगवन् त्वंअर्कःसूर्योसि । त्वंसोमःचंद्रोसि । त्वंपवनोवायुरसि । त्वं हुतवहोऽग्निरसि।त्वमापःउदकमसि। त्वं उइतिवितर्के धरणिर्भूरसि । त्वमात्मासर्वसाक्षी परमात्मासि । इ तिचइतिशब्दः समाप्तौवर्तते । हे देवाधिदेव परिणताः परिपक्कमतयस्त्वत्स्वरूपविदस्त्वयिविषये एवंपूर्वो क्तप्रकारेणपरिच्छिन्नांइयत्तावधारितांइयत्ताकलितांगिरंवाणींबिभ्रतु पुनरिहजगतिवयंतत्तस्वंनविद्मायत्त्वं वस्तुत्वंनभवसि अतोयत्किंचित्सद्वाअसत्तत्सर्वं भवतारकोभवान् । भवद्व्यतिरिक्तंकिंचिन्नास्तीतितात्प

यदालोक्याल्हादंह्रदइवनिमज्यामृतमयेदधत्यंतस्तत्त्वंकिमपियमिनस्तत्किलभवान् २५

त्वमर्कस्त्वंसोमस्त्वमसिपवनस्त्वंहुतवहस्त्वमापस्त्वंव्योमत्वमुधरणिरात्मात्वमितिच ॥

परिच्छिन्नामेवंत्वयिपरिणताबिभ्रतुगिरंनविद्मस्तत्तत्त्वंवयमिहतुयत्त्वंनभवसि ॥ २६ ॥

र्यार्थः ॥२६॥ हेशरणद । ओमितिपदं त्वांगृणातिस्तौति । कथंभूतं ओमितिपदं। सर्वरूपेणसमस्तंव्यापकं खंडरूपेणाक्षरविभागेनव्यस्तंव्याप्यं। पुनःकिंभूतम्। अकाराद्यैरकारोकारमधारैस्त्रिभिर्वर्णैरेतान्यभिदधत् । एतानिकानि ।त्रयींऋग्यजुःसामानि तिस्त्रोवृत्तीःउदात्तानुदात्तस्वरितान् त्रिभुवनंत्रैलोक्यं।अथोऽनंतरं त्री नपिसुरान्ब्रह्मविष्णुरुद्रान् । अकारेण ऋगुदात्तस्वर्गब्रह्माणः अभिधीयंते । तथा उकारेण सामानुदात्तमर्त्य विष्णवोऽभिधीयंते। तथामकारेण यजुर्वेदस्वरितपाताललरुद्रा अभिधीयंते । पुनः किंविधमोंकारं।तेतवतुरीयं

Acc. No. 25399 6.8.68

धामस्थानं। तेजोवाअणुभिरतिसूक्ष्मैर्ध्वनिभिरवरुंधानंव्याप्नुवत्।तेतवतुरीयंधामेतिहृदयात्कंठावधियोवत्
जाग्रदववस्थायाः व्याप्तिः। कंठात्तालुपर्यंतंस्वप्नावस्थाया व्याप्तिः। तत्तात्वादिललाटपर्यंतंसुषुप्त्यवस्थाया
॥ ९ ॥ व्याप्तिः। ललाटात्कुंडलिनींव्याप्यशिवतत्त्वंयावत्तुर्यावस्थाया व्याप्तिः। तत्रानाहतोनादोमुक्तिदःपरिकी
र्तितः। कथंभूतंतुरीयंधाम। तीर्णाविकृतिर्येनतत्तथोक्तंनिर्विकारमित्यर्थः ॥ २७ ॥ भवइति। हेदेव यत्इदंतव

त्रयींतिस्त्रोवृत्तीस्त्रिभुवनमथोत्रीनपिसुरानकाराद्यैर्वर्णैस्त्रिभिरभिदधत्तीर्णाधिकृति ॥
तुरीयंतेधामध्वनिभिरवरुंधानमणुभिःसमस्तव्यस्तंत्वांशरणदगृणात्योमितिपदं ॥ २७॥
भवःशर्वोरुद्रःपशुपतिरथोग्रःसहमहांस्तथाभीमेशानावितियदभिधानाष्टकमिदं ॥
अमुष्मिन्प्रत्येकंप्रविचरतिदेवश्रुतिरपिप्रियायास्मैधाम्नेप्रणिहितनमस्योस्मिभवते ॥२८॥

भवाद्यभिधानाष्टकं अमुष्मिन्नामाष्टके श्रुतिर्वेदः प्रत्येकंएकमेकंप्रतिप्रविचरति। तत्किं अभिधानाष्टकं तदे
वाह। भवःशर्वोरुद्रः पशुपतिः अथानंतरं उग्रः सहमहान् सहमहच्छब्देनमहादेवउच्यते। तथाभीमेशानौ
इतिहेतोः प्रियायास्मै धाम्ने पूर्वश्लोकप्रतिपादिताय तेजोरूपायभवतेतुभ्यं प्रणिहितनमस्योस्मि कृतनम ॥ ९ ॥
स्करोस्मि अथवा हेभव तेतवप्रियायास्मैधाम्नेतुरीयतेजसे प्रणिहितनमस्योस्मि ॥ २८ ॥ नमोनेदिष्ठाये

परिणामोयस्यतत्। स्वप्नविचारगोचरमित्यर्थः। तथा क्लेशवश्यंदुःखपराधीनं। तवऋद्धिः महिमाक। किंभूता ऋद्धिः शश्वत्सर्वदागुणसीमोल्लंघिनी गुणमर्यादातिक्रांता अविनाशिनी। इत्यमुनाप्रकारेण चकितंभीतंमांते तवचरणयोर्भक्तिः अमंदीकृत्य भीतिरहितंकृत्वा वाक्यपुष्पोपहारं आधात् वाक्यान्येवपुष्पाणितेषांउपहारंपूजामकल्पयत्। क्लेशशब्देनपंचक्लेशास्तानेवाह। अविद्यास्मितारागद्वेषाभिनिवेशास्तेषांवश्यं। विपरीत

कृशपरिणतिचेतःक्लेशवश्यंक्कचेदंक्कचतवगुणसीमोल्लंघिनीशश्वदृद्धिः ॥
इतिचकितममंदीकृत्यमांभक्तिराधाद्वरदचरणयोस्तेवाक्यपुष्पोपहारम् ॥ ३१ ॥
असितगिरिसमंस्यात्कज्जलंसिंधुपात्रेसुरतरुवरशाखालेखनीपत्रमुर्वी ॥
लिखतियदिगृहीत्वाशारदासार्वकालंतदपितवगुणानामीशपारंनयाति ॥ ३२ ॥

ज्ञानमविद्या भिन्नयोर्बुद्ध्यात्मनोरेकत्रप्रीतिःअस्मिता सुखेष्वासक्तिः रागः दुःखेष्वप्रीतिःद्वेषः अनुभूतादपिमरणादेस्त्रासोऽभिनिवेशइतिक्लेशाः॥ ३१ ॥ असितेति। हेईश हेस्वामिन्। असितगिरिसमंनीलंगिरितुल्यंकज्जलंअंजनंस्यात्। क्कसिंधुपात्रे। यदिसुरतरुवरशाखालेखनीस्यात्। यदि शारदासरस्वती उर्वीपत्रं गृहीत्वासार्वकालंलिखति तदपि तवगुणानांपारंअंतं नयातिनप्राप्नोति॥ ३२ ॥ छात्राणांसुखबोधायनानाटीकानुसारतः। इयंकोमलरामेणकृताटीकासुबोधिनी ॥ १ ॥ इतिमहिम्नःस्तोत्रस्यसुबोधिनीटीकासमाप्ता ॥ ॥

अग्रेसुगमत्वान्मूलमेवलिख्यते । असुरेत्याद्यारभ्यभूतपतिर्महेशइतिसमाप्तिपर्यंतम् ॥ ॐनमःशिवाय ॥
असुरसुरमुनींद्रैरर्चितस्येंदुमौलेर्ग्रथितगुणमहिम्नोनिर्गुणस्येश्वरस्य॥सकलगुणवरिष्ठःपुष्पदंताभिधानोरुचि
रमलघुवृत्तैःस्तोत्रमेतच्चकार॥ ३३॥ अहरहरनवद्यंधूर्जटेस्तोत्रमेतत् पठतिपरमभक्त्याशुद्धचित्तःपुमान्यः ॥
सभवतिशिवलोकेरुद्रतुल्यस्तथाऽत्रप्रचुरतरधनायुःपुत्रवान्कीर्तिमांश्च ॥ ३४ ॥ दीक्षादानंतपस्तीर्थंज्ञानंया
गादिकाःक्रियाः ॥ महिम्नःस्तवपाठस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ ३५ ॥ आसमाप्तमिदंस्तोत्रंपुण्यंगंधर्वभा
षितं ॥ अनूपमंमनोहारिशिवमीश्वरवर्णनम् ॥ ३६ ॥ महेशान्नापरोदेवोमहिम्नान्नोपरास्तुतिः ॥ अघोरा
न्नापरोमंत्रोनास्तितत्वंगुरोःपरम् ॥३७॥ कुसुमदशननामासर्वगंधर्वराजःशिशुशशिधरमौलेर्देवदेवस्यदासः॥
सुरगुरुनिजमहिम्नोभ्रष्टएवास्यरोषात्स्तवनमिदमकार्षीद्दिव्यदिव्यंमहिम्नः॥ ३८॥ सुरवरमुनिपूज्यंस्वर्गमो
क्षैकहेतुंपठतियदिमनुष्यःप्रांजलिर्नान्यचेताः ॥ व्रजतिशिवसमीपंकिन्नरैःस्तूयमानःस्तवनमिदममोघंपुष्प
दंतप्रणीतम् ॥ ३९ ॥ श्रीपुष्पदंतमुखपंकजनिर्गतेनस्तोत्रेणकिल्बिषहरेणहरप्रियेण ॥ कंठस्थितेनपठितेन
समाहितेनसुप्रीणितोभवतिभूतपतिर्महेशः ॥ ४० ॥ इतिश्रीपुष्पदंताचार्यविरचितंमहिम्नःस्तोत्रंसंपूर्णं ॥
श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥ ॥ हें पुस्तक मुंबईंत बापूहरशेट देवळेकर यांणीं आपल्या छापखान्यांत
छापिलें ॥ ॥ शके १८१४ नंदननामसंवत्सरे वैशाखशुक्ल १५ सौम्यवासरे

॥ इति सटीकपुष्पदंतकृतमहिम्नःस्तोत्रं संपूर्णं ॥

ति। अधिकतमायशिवाय निकटवर्तिनेतुभ्यं नम इत्यर्थः। हेप्रियदव प्रियोदवोवनंयस्यसः प्रियदवः तस्यसं बुद्धौ दविष्ठायदुस्तराय अतिदूरस्थायेतियावत्। नमः क्षोदिष्ठाय क्षुद्रतरायनमः। हेस्मर महिष्ठायमहत्तमायनमः। तथाच वर्षिष्ठाय वृद्धतरायनमः। हेत्रिनयन यविष्ठाय युवतरायतरुणायचनमः। तथा सर्वस्मैतेनमः। तथा अतिसर्वाय सर्वमतिक्रांतायतुभ्यंतदिदंनमः। अयंनमस्कारइत्यर्थः॥ २९ ॥ बहुलरजसइति।

नमोनेदिष्ठायप्रियदवदविष्ठायचनमोनमःक्षोदिष्ठायस्मरहरमहिष्ठायचनमः॥
नमोवर्षिष्ठायत्रिनयनयविष्ठायचनमोनमःसर्वस्मैतेतदिदमतिसर्वायचनमः॥ २९ ॥
बहुलरजसेविश्वोत्पत्तौभवायनमोनमःप्रबलतमसेतत्संहारेहरायनमोनमः॥
जनसुखकृतेसत्वोत्पत्तौमृडायनमोनमःप्रमहसिपदेनिस्त्रैगुण्येशिवायनमोनमः॥ ३० ॥

हेभगवन् विश्वोत्पत्तौजगत्सृष्टिकर्तव्यतायां बहुलरजसे अधिकरजोगुणायभवायनमोनमः। तत्संहारेजगन्नाशे प्रबलतमसे अधिकतमोगुणायहरायनमोनमः। सत्वोत्पत्तौसत्यां जगत्पालनगुणोद्रेकेसति जनसुखकृते जनहितकरायमृडायनमोनमः। मृडसुखइत्यस्यधातोः कर्तरिमृडरूपम्। तथा प्रमहसिपदेनिस्त्रैगुण्ये प्रकृष्टतेजःपुंजरूपे गुणत्रयातीते मुक्तिस्थानेशिवायमंगलरूपायनमोनमः। नमोनमइत्यत्र भक्त्यतिशयेनवीप्सायांद्विर्वचनम्॥ ३० ॥ हेवरद इदंमदीयंचेतः मानसं क्व। किंभूतं। कृशपरिणति कृशापरिणतिः